АННОТАЦИЯ

на соискание ученой степени доктора философии (PhD) по специальности 6D051700 – «Инновационный менеджмент»

Мукашевой Салтанат Болатовны

Управление инновационной деятельностью национальных компаний Республики Казахстан

Актуальность темы. В настоящее время решение проблемы достижения экономического роста в Казахстане тесно связано с ускоренным развитием инновационной сферы. Поэтому все чаще в государственных стратегических документах перед республикой ставится задача перехода от экспортно-сырьевого к инновационно-ориентированному типу развития. Так, главным долгосрочным ориентиром Государственной программы по форсированному индустриально-инновационному развитию Республики Казахстан на 2010-2014 годы (ГП ФИИР) является диверсификация и модернизация экономики, которые станут катализаторами индустриально-инновационных процессов и будут направлены на опережающее развитие приоритетных обрабатывающих отраслей. Государственная инновационная политика в указанный период будет направлена на развитие инноваций по трем основным направлениям: создание абсолютных инноваций, создание собственной технологической базы и стимулирование инновационно-активных предприятий к постоянному внедрению инноваций в их деятельность.

В связи с этим существенную значимость приобретает активизация инновационной деятельности отечественных национальных компаний, что напрямую способствует подъему и дальнейшему развитию экономики, ее технологической и социальной модернизации. В современных условиях интенсивность инновационной деятельности компаний во многом отражается на уровне экономического развития, а построение инновационной экономики является одним из эффективных путей повышения конкурентоспособности страны. Место национальных компаний в инновационном и научно-техническом развитии страны обусловлено их особыми финансовыми возможностями и крупным научным потенциалом, а также спецификой структуры экономики РК, где доминирующее положение практически во всех отраслях экономики занимают государственные корпорации. Эти компании формируют значительную часть поступлений в республиканский бюджет и Национальный фонд, оказывая существенное влияние на обеспечение стабильности функционирования национальной экономики.

Таким образом, сложность и многоаспектность данной проблемы, а также её высокая научно-практическая значимость для повышения эффективности инновационной деятельности корпораций предопределили выбор темы диссертационного исследования. При этом актуальность настоящего исследования обусловлена необходимостью научно обоснованного решения проблем современного состояния инновационной

системы страны, разработки эффективных механизмов активизации инновационной деятельности национальных компаний в посткризисном периоде.

Цель исследования состоит в проведении анализа и определении уровня инвестиционно-инновационного потенциала национальных компаний Казахстана, а также разработке рекомендаций по активизации их инновационной деятельности в посткризисный период на основе эконометрического моделирования и среднесрочного прогнозирования.

Исходя из поставленной цели в работе поставлены следующие задачи:

- изучить и обобщить теоретические аспекты управления инновационной деятельностью компаний;
- систематизировать зарубежный опыт организации деятельности корпораций в сфере разработки и внедрения новых технологий;
- дать оценку уровню развития системы менеджмента в отечественных корпорациях;
- на основе эконометрического анализа доказать высокую значимость и необходимость инвестиционных ресурсов для активизации индустриально-инновационных процессов в стране;
- выявить ключевые проблемы, условия неопределенности и риски в развитии инновационного менеджмента корпораций;
- построить и обосновать среднесрочные прогнозы обеспечения инновационного потенциала национальных компаний;
- сформировать основные направления по совершенствованию организационно-экономического механизма государственного регулирования инновационной деятельности крупных компаний.

Объектом исследования выступают национальные компании Республики Казахстан, входящие в состав холдинга ФНБ «Самрук-Казына».

Предметом исследования является совокупность отношений и процессов, возникающих при формировании и развитии системы управления инновационной деятельностью в национальных копорациях.

Научная новизна диссертационного исследования заключается в применении эконометрических методов при комплексном исследовании факторов, влияющих на инновационную деятельность национальных компаний, формировании новых подходов к повышению эффективности системы корпоративного управления в компаниях Республики Казахстан и разработки методических рекомендаций по совершенствованию управления инновационными процессами в условиях выхода из мирового финансово-экономического кризиса.

Новизна результатов исследования, выдвигаемых соискателем на защиту:

- уточнены понятия «инновация» и «инновационная деятельность компании», обобщены и систематизированы научные подходы к данным определениям, предложены авторские определения указанных терминов, приведена комплексная классификация инноваций, дополнены принципы формирования инновационной деятельности, выявлены и сгруппированы по

блокам основные элементы инновационного потенциала компании, обозначены ключевые показатели для оценки уровня инновационного роста компании с использованием набора формул;

- изучены и обобщены подходы к управлению инновациями в развитых странах, дана подробная характеристика методов и способов активизации инновационной деятельности зарубежных корпораций на примере конкретных крупных компаний, рассмотрены инструменты развития инновационных процессов и системы корпоративного управления;

- на основе проведения комплексной диагностики дана оценка уровня развития системы менеджмента в отечественных корпорациях, входящих в холдинг «Самрук-Казына», проведен анализ элементов корпоративного управления национальными компаниями, включая инновационный и информационный менеджмент, кадровую политику, управление отчетностью, риск-менеджментом и т.п., обозначены основные показатели инновационного роста компаний за период 2008-2012гг. и темпы их прироста;

- приведены основные источники финансирования инновационных проектов ФНБ «Самрук-Казына», обоснована значимость вложения инвестиционных ресурсов крупными компаниями для активизации индустриально-инновационных процессов в стране, построены три многофакторные эконометрические модели, характеризующие неравномерное инновационное развитие национальных компаний Республики Казахстан;

- выявлены и дифференцированы по блокам ключевые проблемы в развитии инновационного менеджмента корпораций, проведено ранжирование неопределенностей и рисков инновационной деятельности, сформулированы способы сокращения последствий инновационных рисков, предложены факторы инновационного развития национальных компаний;

- построен прогноз темпов роста основных показателей инновационной деятельности компаний на среднесрочную перспективу, представлены стратегии инновационного развития нефтегазовой, телекоммуникационной и энергетической отраслей Казахстана до 2020 года;

- разработан организационно-экономический механизм регулирования инновационного развития компаний в РК, способствующий активизации научно-технологических и инновационных процессов в отечественной экономике, включающий 12 ключевых направлений: планирование и прогнозирование, разработка программ и стратегий, формирование НИС, подготовка кадров, развитие инфраструктуры, ценообразование, правовое обеспечение, международное сотрудничество, налогообложение, финансирование и кредитование. На основе SWOT-анализа, выявлены причины неэффективности национальной инновационной системы республики и определены направления развития инновационной деятельности компаний, а также методы государственного регулирования инновационной сферы на перспективу.

Разработка рекомендаций и исходных данных по конкретному использованию результатов. Основные выводы и положения, полученные в ходе исследования, носят прикладной характер и могут использоваться:

- руководителями и топ-менеджерами национальных компаний при разработке конкурентных инновационных стратегий, формировании программ и планов инновационного развития, принятии инновационных решений и повышении экономической эффективности их функционирования;
- государственными органами при формировании и реализации инвестиционной политики и программ инновационного развития;
- в учебном процессе вузов при составлении учебно-методических комплексов и программ обучения студентов, магистрантов и докторантов по дисциплинам «Инновационный менеджмент», «Приоритеты индустриально-инновационного развития экономики», «Управление человеческим персоналом», «Менеджмент организации», «Стратегический менеджмент».

Мукашева Салтанат Болатқызының

«Инновациялық менеджмент» 6D051700 мамандығы бойынша
философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алуға арналған

АҢДАТПАСЫ

Қазақстан Республикасының Ұлттық компаниялардың инновациялық қызметін басқару

Тақырыптың өзектілігі. Қазіргі уақытта Қазақстанда экономикалық өсуге қол жеткізу мәселесінің шешімі инновациялық саланың жылдам дамуына тығыз байланысты. Сондықтан мемлекеттік стратегиялық құжаттарда дамудың экспорттық-шикізаттық түрінен инновациялық салаға бағдарланған түріне ауысу міндеті республиканың алдына жиі қойыла бастады. Атап айтқанда индустриялық-инновациялық үрдістердің катализаторлары болатындай етіп және басым өңдеуші салалардың озық дамуына бағытталатындай етіп экономиканы әртараптандыру және жаңарту Қазақстан Республикасын үдемелі индустриялық-инновациялық дамыту жөніндегі 2010-2014 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламаның (ҮИИД МБ) басты ұзақ мерзімді бағдары болып табылады. Аталған кезеңде мемлекеттік инновациялық саясат келесі үш негізгі бағыт бойынша инновацияларды дамытуға бағдарланатын болады: абсолюттік инновацияларды жасау, меншікті технологиялық базаны жасау және инновациялық тұрғыдан белсенді кәсіпорындардың өздерінің қызметіне инновацияларды үнемі ендіруін ынталандыру.

Осыған байланысты отандық ұлттық компаниялардың инновациялық қызметін белсендендіру айтарлықтай арта түсті, бұл экономиканың өрлеуіне және одан әрі дамуына, оның технологиялық және әлеуметтік тұрғыдан жаңартылуына тікелей септігін тигізеді. Қазіргі заманғы жағдайларда инновациялық қызметтің қарқындылығы көбінесе экономикалық даму деңгейінде байқалады, ал инновациялық экономиканы қалыптастыру елдің бәсекеге қабілеттілігін арттырудың тиімді жолдарының бірі болып табылады. Елдің инновациялық және ғылыми-техникалық дамуындағы ұлттық компаниялардың орны олардың ерекше қаржылық мүмкіндіктеріне және орасан ғылыми әлеуетіне, сондай-ақ экономиканың барлық дерлік салаларында мемлекеттік корпорациялар басым роль атқаратын ҚР экономикасы құрылымының ерекшеліктеріне байланысты. Бұл компаниялар республикалық бюджетке және Ұлттық қорға бағытталатын түсімдердің елеулі бөлігін түзе отырып, ұлттық экономиканың тұрақтылығын қамтамасыз етуге айтарлықтай әсерін тигізеді.

Сөйтіп осы мәселенің күрделілігі және көп аспектілігі, сондай-ақ корпорациялардың инновациялық қызметінің тиімділігін арттырудағы оның жоғары ғылыми-тәжірибелік маңыздылығы диссертациялық зерттеу тақырыбын таңдауға ықпал етті. Бұл ретте елдің инновациялық жүйесінің қазіргі күйінің мәселелерін ғылыми тұрғыдан негізделген түрде шешу,

дағдарыстан кейінгі кезеңде ұлттық компаниялардың инновациялық қызметін белсендендірудің тиімді механизмдерін әзірлеу қажеттігі осы зерттеудің өзектілігін айқындайды.

Қазақстанның ұлттық компанияларының инвестициялық-инновациялық әлеуетінің деңгейіне талдау жүргізу және айқындау жөніндегі, сондай-ақ эконометрикалық үлгілеудің және орташа мерзімді болжалдаудың негізінде дағдарыстан кейінгі кезеңде олардың инновациялық қызметін белсендендіру жөніндегі ұсынымдарды әзірлеу **зерттеудің мақсаты** болып табылады.

Қойылған мақсатты негізге ала отырып, жұмыста келесі **міндеттер** алға қойылды:

- компаниялардың инновациялық қызметін басқарудың теориялық аспектілерін зерттеу және жалпылау;
- жаңа технологияларды әзірлеу және ендіру саласында корпорациялардың қызметін ұйымдастыру жөніндегі шетелдік тәжірибені жалпылау және жүйеге келтіру;
- отандық корпорациялардағы менеджмент жүйесінің даму деңгейіне баға беру;
- эконометрикалық талдаудың негізінде елдегі индустриялық-инновациялық үрдістерді белсендендірудегі инвестициялық ресурстардың жоғары маңыздылығын және қажеттігін дәлелдеу;
- корпорациялардың инновациялық менеджментін дамытудағы негізгі мәселелерді, тұрлаусыздықтар мен тәуекелдердің шарттарын анықтау;
- ұлттық компаниялардың инновациялық әлеуетін қамтамасыз етудің орташа мерзімді болжамдарын жасау және негіздеу;
- ірі компаниялардың инновациялық қызметін мемлекет тарапынан реттеуге бағытталған ұйымдастырушылық-экономикалық механизмді жетілдіру жөніндегі негізгі бағыттарды қалыптастыру.

«Самұрық-Қазына» ҰӘҚ холдингінің құрамына кіретін Қазақстан Республикасының ұлттық компаниялары **зерттеу нысандары** болып табылады.

Ұлттық корпорациялардағы инновациялық қызметті басқару жүйесін қалыптастырған және дамытқан кезде туындайтын қарым-қатынастар мен үрдістердің жиынтығы **зерттеу мәні** болып табылады.

Диссертациялық зерттеудің ғылыми жаңалығының мәнісі – ұлттық компаниялардың инновациялық қызметіне әсер ететін факторларды кешенді түрде зерттеген кезде эконометрикалық әдістерді қолдану, Қазақстан Республикасының компанияларында корпоративтік басқару жүйесінің тиімділігін арттыруға бағытталған жаңа тәсілдерді қалыптастыру және әлемдік қаржы-экономика дағдарысынан шығу жағдайларында инновациялық үрдістерді басқаруды жетілдіру жөніндегі әдістемелік ұсынымдарды әзірлеу.

Ізденуші қорғауға ұсынылатын зерттеу нәтижелерінің жаңалығы:

- «инновация» және «компанияның инновациялық қызметі» ұғымдары нақтыланды, осы анықтамалардың ғылыми тәсілдері жалпыланып, жүйеге келтірілді, аталған терминдердің авторлық анықтамалары ұсынылды,

инновацияларға жүргізілген кешенді жіктеу келтірілді, инновациялық қызметті қалыптастыру принциптері толықтырылды, компанияның инновациялық әлеуетінің негізгі элементтері анықталып, блоктар бойынша топтастырылды, формулалардың жинағын пайдалану арқылы компанияның инновациялық өсімінің деңгейін бағалауға арналған негізгі көрсеткіштер белгіленді;

- дамыған елдердің инновацияларды басқару тәсілдері зерттеліп, жалпыланды, нақты ірі компанияларды мысал ретінде ала отырып, шетелдік корпорациялардың инновациялық қызметін белсендендіру әдістері мен тәсілдерінің егжей-тегжейлі сипаттамасы берілді, инновациялық үрдістерді және корпоративтік басқару жүйесін дамыту құралдары қарастырылды;
- кешенді диагностика жүргізудің негізінде «Самұрық-Қазына» холдингіне кіретін отандық корпорациялардағы менеджмент жүйесінің даму деңгейіне баға берілді,
- ұлттық компаниялардың корпоративтік басқару элементтеріне, атап айтқанда келесілерге талдау жүргізілді: инновациялық және ақпараттық менеджмент, кадрлық саясат, есептілікті басқару, тәуекел менеджменті және т.с.с., 2008-2012 жж. кезеңдегі компаниялардың инновациялық өсімінің негізгі көрсеткіштері және олардың өсу қарқыны белгіленді;
- «Самұрық-Қазына» ҰӘҚ-ның инновациялық жобаларды қаржыландырудың негізгі көздері келтірілді, елдегі индустриялық-инновациялық үрдістерді белсендендірудегі ірі компаниялардың инвестициялық ресурстарды қолдануының маңыздылығы негізделді, Қазақстан Республикасының ұлттық компанияларының біркелкі емес инновациялық дамуын сипаттайтын үш көп факторлық эконометрикалық үлгі жасалды;
- корпорациялардың инновациялық менеджментінің дамуындағы негізгі мәселелер анықталып, блоктар бойынша бөлінді, инновациялық қызметтің тұрлаусыздықтарына және тәуекелдеріне саралау жүргізілді, инновациялық тәуекелдердің салдарын қысқарту тәсілдері жасалды, ұлттық компанияларды инновациялық тұрғыдан дамыту факторлары ұсынылды;
- орташа мерзімді келешекте компаниялардың инновациялық қызметінің негізгі көрсеткіштерінің өсу қарқынының болжамы жасалды, 2020 жылға дейін Қазақстанның мұнай-газ, телекоммуникациялық және энергетикалық салаларын инновациялық тұрғыдан дамыту стратегиялары берілді;
- ҚР-дағы компанияларды инновациялық тұрғыдан дамытуды реттеудің ұйымдастырушылық-экономикалық механизмі әзірленді, бұл механизм отандық экономикадағы ғылыми-технологиялық және инновациялық үрдістерді белсендендіруге септігін тигізеді, оған келесі 12 негізгі бағыт кіреді: жоспарлау және болжалдау, бағдарламалар мен стратегияларды әзірлеу, ғылыми-зерттеу кеңесін құру, кадрларды даярлау, инфрақұрылымды дамыту, баға белгіленімі, құқықтық қамсыздандыру, халықаралық ынтымақтастық, салық салу, қаржыландыру және несиелеу. SWOT-талдаудың негізінде республиканың ұлттық инновациялық жүйесі

тиімсіздігінің себептері анықталды және компаниялардың инновациялық қызметін дамыту бағыттары, сондай-ақ болашақта инновациялық саланы мемлекет тарапынан реттеу әдістері айқындалды.

Нәтижелерді іс-жүзінде пайдалану бойынша ұсыныстар мен бастапқы деректерді әзірлеу. Зерттеудің нәтижесінде табылған негізгі қорытындылар мен ережелер қолданбалы сипатқа тән және төмендегідей қолданылуы мүмкін:

- ұлттық компаниялардың басқарушылары мен топ-менеджерлерінің бәсекеге қабілетті инновациялық стратегияларды әзірлеу барысында, инновациялық даму бағдарламалары мен жоспарларын құру кезінде, инновациялық шешім қабылдау барысында және қызметінің экономикалық тиімділігін ұлғайту барысында;
- мемлекеттік органдардың инновациялық саясатты және инновациялық даму бағдарламаларын жасау және жүзеге асыру барысында;
- Жоғарғы оқу орындарының оқыту үрдісінде жасалатын оқу-әдістемелік кешендер және «Инновациялық менеджемент», «Экономиканың индустриялық-инновациялық дамуының басымдылық күштері», «Қызметкерлерді басқару», «Ұйымдастыру менеджементі», «Стратегиялық менеджемент» тәртіптері бойынша студенттерді, магистрлерді және докоранттарды оқыту бағдарламаларын жасау барысында.

ABSTRACT
on a thesis for degree of Doctor of Philosophy (PhD) in specialty
6D051700 – «Innovation Management»

Mukasheva Saltanat Bolatovna

«Management of the innovative activity of the national companies of the Republic of Kazakhstan»

Rationale. At present, the problem of achieving economic growth in Kazakhstan is closely linked with the accelerated development of the innovation sphere. Therefore, increasingly in public policy documents the Republic is facing the task of shifting from export of raw materials to the innovation-oriented type of development. Thus, the main long-term objective of the State Program of Forced Industrial-Innovative Development (SP FIID) of the Republic of Kazakhstan (RoK) for 2010-2014 is the diversification and modernization of the economy, which will become catalysts for industrial and innovative processes, and will be aimed at advancing the development of priority sectors of manufacturing. [1] In this period state innovation policy will focus on innovation in three main areas: creation of absolute innovation, creation of its own technological base and stimulation of innovation-active enterprises to constantly implement innovations in their business.

In this regard, significant importance is the activation of the national innovation of domestic enterprises, which directly contributes to the rise and further development of the economy and its technological and social modernization. In modern conditions, the intensity of innovation in many companies is reflected on the level of economic development. And building an innovative economy is one of the most effective ways to improve the country's competitiveness. The position of the national companies in the innovative and technological development of the country is caused by their specific financial opportunities and major scientific potential, as well as by the specific structure of the economy of Kazakhstan, where public corporations are dominant in almost all sectors of the economy. These companies form a significant part of the revenues of the national budget and the National Fund, exerting a significant influence on the stability of the national economy.

Thus, the complexity and multidimensional nature of the problem, as well as its high scientific and practical significance for improving the effectiveness of innovation corporations determined the choice of the Thesis theme. In this case, the relevance of this study is conditioned by the need of evidence-based solutions to problems of the current state of innovation system of the country and the development of effective mechanisms for innovative activities of national companies in the post-crisis period.

The purpose of the study is to analyze and determine the level of investment and innovation capacity of the national companies of Kazakhstan, as well as the

development of recommendations to enhance their innovation in the post-crisis period, based on econometric modeling and medium-term forecasting.

Based on the goal above the following tasks have been identified:

- Examine and summarize the theoretical aspects of companies' innovative management;
- Generalize and systemize foreign experience of organizing corporate activity in the development and implementation of new technologies;
- To assess the level of development of the management system of domestic corporations;
- On the basis of econometric analysis, to prove the high importance and the need for investment resources for revitalization of the industrial-innovative processes in the country;
- Identify key issues, the conditions of uncertainty and risks in the development of innovative management corporations;
- To build and validate medium-term forecasts of the innovative capacity of national companies;
- Form the main directions of improving organizational and economic mechanism of state regulation of innovative activities of large companies.

The object of the study is the national companies of the Republic of Kazakhstan, which are part of "Samruk -Kazyna" holding.

The subject of the study is a set of relations and processes that occur during the formation and development of innovation management system in national corporations.

The scientific novelty of the dissertation is the application of econometric methods in a comprehensive study of the factors influencing the innovation of national companies, as well as formation of new approaches to improve corporate governance in the companies of the Republic of Kazakhstan and the development of guidelines to improve the management of innovation processes in terms of overcoming the global financial and the economic crisis.

The novelty of the study results to be presented by the applicant:

- The definitions of "innovation" and "innovative activity of company" have been clarified; Scientific approaches to these definitions have been compiled and systemized; The authors proposed definition of these terms; A comprehensive classification of innovations has been performed; Principles of innovative activity formation have been complemented; Key elements of innovative potential of the company have been identified and grouped into blocks; Key indicators for the assessment of innovative growth of the company with a set of formulas have been outlined;
- Approaches to the management of innovation in developed countries have been studied and compiled; Detailed description of methods and means of enhancing innovative activities of foreign corporations has been given on the specific example of large companies; Tools of development of innovation processes and corporate governance systems have been considered;
- Based on a comprehensive diagnostics, the level of development of management system in domestic corporations of the holding "Samruk- Kazyna"

has been analyzed; The analysis of the elements of corporate governance by national companies, including innovative and information management, human resources, reporting management, risk management, etc. has been carried out; The basic indicators of companies' innovative growth and their rate of growth over the period from 2008 to 2012 have been defined;

- The main sources of financing of innovative projects of "Samruk-Kazyna" have been demonstrated; The importance of commitment of investment resources by large companies to enhance industrial-innovative processes in the country has been proven; Three multi-factor econometric models describing the uneven innovative development of national companies of the Republic of Kazakhstan has been developed;
- Key challenges of the development of corporations' innovative management have been identified and differentiated by blocks; Ranking of uncertainties and risks of innovative activity has been carried out; Innovative risks reduction measures have been identified; The factors of innovative development of national companies have been proposed;
- The growth rate of the main indicators of companies' innovation performance in the medium term has been forecasted; The strategies of innovative development of oil and gas, telecommunications and energy sectors of Kazakhstan till 2020 have been presented;
- Organizational and economic mechanism of regulation of innovative development of companies in Kazakhstan has been developed. This mechanism contributes to promote scientific and technological innovation processes in the domestic economy, which includes 12 key areas: planning and forecasting, development of programs and policies, formation of research and development system, training, development of infrastructure, pricing, legal security, international cooperation, taxation, financing and lending (credit granting). Based on the SWOT-analysis, the causes of inefficiency of the national innovation system and the directions of the development of innovative companies, as well as the methods of state regulation of the innovation sphere have been identified for a long-term perspective.

Development of recommendations and input data for a particular use of the results.

The main conclusions and points obtained in the course of the study have an applied nature and can be used by:

- Managers and senior executives of national companies in developing innovative competitive strategies, forming programs and plans of innovative development, accepting innovative solutions and improving economic efficiency of their operation;
- Public authorities in forming and implementing investment policy and innovative development programs;
- Universities in preparing academic materials and training programs for undergraduate, postgraduate and PhD students for "Innovative Management", "Priorities of industrial-innovative development of the economy ", "Managing

Human Resources", "Organization Management" and "Strategic Management" disciplines.